

сучасному і майбутньому світі.

Перехід школи на 12-річний термін навчання створить сприятливі умови для формування компетенцій особистості.

Література

1. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Директор школи. – К., № 39-40, жовтень 2000.
2. Равен Джон. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / Пер. с англ. – М.: Когито-центр, 1999.
3. Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. – М., 1999.

*Борисов В.В.,
Краматорський економіко-гуманітарний інститут*

МЕТОДИКА ПОПАРНОГО ПОРІВНЯННЯ ЕТНОСІВ

Генезис різних форм прояву національної самосвідомості став одним з питань, навколо якого точаться суперечки, що викликані використанням психологами та педагогами різних філософських систем та підходів.

Проблемам ідентичності і вивченню її як специфічного психологічного механізму взаємодії індивіда із соціальною групою присвячено багато робіт представників різних психологічних шкіл і напрямів: глибинної психології (Freud, 1921; Waterman, 1985; Erikson, 1995а, б; Еріксон, 1996; Фромм, 1990, 1995), соціальної психології (Mead, 1934), когнітивної психології (Tajfel, 1978, 1981; Tajfel, Turner, 1986; Breakwell, 1986; Turner, 1987; Тернер та ін. 1994), символічного інтеракціонізму (Habermas, 1976), психологічної антропології (De Vos, Romanussi-Ross, 1995), гуманістичної психології (Maslow, 1950) та ін. У рамках російського етнологічного напрямку (Дробіжева, 1985, 1990, 1991, 1994, 1996) вивчення етнічної та національної ідентичності проводилося в масштабах багатомірного емпіричного дослідження етнонаціональної самосвідомості на стику етносоціології, політології і соціальної психології. В цих роботах з'явилися простежується розуміння функціональних процесів ідентичності, а саме різного роду етнічних та національних самоідентифікацій, що сформувалися на базі унікальних культурних особливостей групи як психологічні механізми прояву і розвитку національної самосвідомості. На їхній основі національні суб'єкти усвідомлюють своє місце в системі внутрінаціональних і міжнаціональних відносин і засвоюють способи внутрігрупової і міжгрупової поведінки і взаємодії.

Як вже говорилося, національна самосвідомість виражається в усвідомленні своєї національної спільності (національних ознак) за принципом «ми»—«вони», що реалізує усвідомлення специфічності не тільки своєї нації, але й інших етнонаціональних

утворень. Прояв національного відбувається за допомогою соціально-нормативного ставлення до нації через усвідомленість критеріїв моральної оцінки. Отже, психологічними умовами актуалізації національної самосвідомості є, по-перше, усвідомлення своєї нації через уявлення інших національних утворень, що містить дескриптивний компонент («ми» — «вони»), по-друге, соціально-нормативне (аксиологічне) ставлення до національного цих утворень.

При характеристиці національної самосвідомості важливо враховувати особливості її функціонування при трансформації ряду психологічних умов: зміни образу своєї й інших національних спільнот, ставлення до них. Необхідно мати на увазі і таку особливість усвідомлення причетності до своєї нації, що втілена в поняття «кращий — гірший» (оцінний компонент). Ставлення до своєї і до іншої нації включає емоційно-оцінний аспект, афективний бік якого привносить неадекватність співвіднесеності убік як гіперболізації, так і литотизації. У силу цього національна самосвідомість набуває різних форм прояву в залежності від полюса ідентифікації зі своєю нацією.

«Позитивна самоідентифікація» (Левкович, Андрущак, 1995) з надлишковим ступенем протиставлення по градієнті гіперболізації має такі види:

1) **національний центризм** — усвідомлення своєї спільності з афектацією на самоствердження при значному відношенні до її національного. Форма прояву — неагресивний ізоляціонізм;

2) **національне домінування** — усвідомлення своєї спільності з афектацією на гіпернаціональне. Форма прояву — абсорбація. Кількісна перевага спільноти, її політична й організаційна досконалість, особливо релігійний зміст забезпечують перевагу культури інгрупи в її ставленні до аутгрупи (Muhlman, 1967);

3) **національний фанатизм** — усвідомлення своєї спільності з афектацією на винятковість. Форма прояву — фанатична аж до патологічної прихильності до групової догми, інтолерантність до інонаціонального оточення.

Адекватна самоідентифікація – націоналізм — усвідомлення своєї національної приналежності з толерантним ставленням до інших націй. Форма прояву – прихильність до групових норм та цінностей, толерантність до етносів, що складають політичну націю.

Інша форма прояву національної самосвідомості, що характеризується негативною самоідентифікацією при литотизації протиставлення своєї нації з іншими національними спільнотами, виявляється як:

а) **національний негативізм** — усвідомлення своєї спільності з негативною афектацією. Спрямованість прояву — орієнтація на свою націю при негативному її представленні, обумовленому нерівномірністю розвитку національних співтовариств, різним рівнем економічного і культурного прогресу. Ступінь прояву залежить від рівня привабливості інонаціональних об'єктів оцінювання;

б) **національна лиминаяція** — усвідомлення своєї спільності з афектацією на самоусунення. Спрямованість прояву — орієнтація на іншу (референтну) націю водно-

час з усвідомленням приналежності до своєї. Ступінь прояву зв'язаний з мірою внеску інонаціональних та іноетнічних ціннісних «потреб» у мотиваційну структуру маргінальної особистості;

в) **національний нігілізм** — усвідомлення своєї спільності з афектацією на самозаперечення. Спрямованість прояву — орієнтація на іншу націю з усвідомленням приналежності до неї. Передумовою цього є зрушення в національній визначеності, у характерному для цієї культури стилі життя, в пошуках стратегічних переваг.

Таким чином, національна самосвідомість у литотизованій формі прояву припускає негативне емоційно-оцінне ставлення до інгрупи (автостереотипи) при позитивному ставленні до аутгрупи (гетеростереотипи). Зрозуміло, що надлишковий ступінь протиставлення «ми» — «вони», що трансформується в дихотомії «кращий» — «гірший», «свій» — «чужий», обумовлений дезадаптацією соціальних утворень в умовах національної реальності (економічних, політичних, демографічних ситуацій).

Як гіперболізована позитивна самоідентифікація, так і литотизована негативна виконують функцію соціально-психологічного захисту нації від дивергенції (неузгодженості) національної життєдіяльності, національного буття в цілому. Для визначення самоусвідомлення значимості входження до етнічної групи та потенційної конфліктності ми пропонуємо використовувати методіку попарного порівняння етносів. Методика розрахована на учнів старших класів та студентів.

Хід проведення. Підкресліть у першому стовпчику назву етнічної групи, до якої Ви належите. Вам пропонується дати відповіді на питання шляхом заповнення матриці. Оцінка ставиться за попарного порівняння кожного етносу із етносом, до якого Ви належите. Якщо Ви вважаєте, що етнічна група, яку Ви порівнюєте з власною етнічною групою, має більш високий рівень домагань за умов входження до складу української політичної нації, то ставте літеру "В" (вищий) в клітинку, яка утворена перетином рядка (назва етносу) і стовпчика (номер характеристики). Якщо запропоновані характеристики оцінюються як рівні, то ставте літеру "Р", якщо менше, ніж для вашої етнічної групи, то ставте літеру "Н" (нижче).

Етнічна група в межах української політичної нації має мати:

Власну мову і розвивати її.

Власну історію.

Власні звичаї, традиції.

Власну національну освіту.

Закон, що захищає цю групу.

Матриця попарного порівняння:

Назва етнічної групи (у широкому розумінні)	Питання				
	1	2	3	4	5

Азербайджанці					
Араби					
Африканці-негри					
Білоруси					
В'єтнамці					
Вірмени					
Грузини					
Євреї					
Киргизи					
Китайці					
Молдовани					
Німці					
Поляки					
Прибалти					
Румуни					
Росіяни					
Словаки					
Татари					
Турки					
Угорці					
Узбеки					
Українці					
Цигани					
Чехи					

Обробка результатів: для кожного питання за таблицею визначається значення L_i :

Оціночна індикація		
тип оцінок		значення L_i
M_i	Вони	
В	В	0+0=0
В	Р	0+1=1
В	Н	0+2=2
Р	В	1+0=1
Р	Р	1+1=1
Р	Н	1+2=3
Н	В	2+0=2
Н	Р	2+1=3
Н	Н	2+2=4

Коефіцієнт потенціального самоусвідомлення значимості входження до етнічної групи: $KL_i = \sum L_i$, де n -кількість питань, $0 < KL_i < 20$.

KL_i	Значимість входження до етнічної групи
0-6	Висока
7-13	Середня
14-20	Низька

Перевід оціночних індикаторів й індикатора поведінки в числові значення:

Оціночна індикація	Індикатор поведінки
---------------------------	----------------------------

Тип оцінок		Значення Li	Тип поведінки		Значення Mi
Ми	Вони		Ми	Вони	
В	В	0+0=0	К	К	0+0=0
В	Р	0+1=1	К	У	0+1=1
В	Н	0+2=2	К	З	0+2=2
Р	В	1+0=1	У	К	1+0=1
Р	Р	1+1=2	К	К	1+1=2
Р	Н	1+2=3	У	З	1+2=3
Н	В	2+0=2	З	К	2+0=2
Н	Р	2+1=3	З	У	2+1=3
Н	Н	2+2=4	З	З	2+2=4

К-конфлікт, З-змагання, У-усунення.

Коефіцієнт потенційної конфліктності діади:

$$K_{пкд} = \sum Li * Mi, \text{ де } n - \text{ кількість питань, } 0 < K_{пкд} < 80.$$

Кпкд	Вірогідність можливості конфлікту
0-27	Низька
28-52	Середня
53-80	Висока

Наприклад:

Назва етнічної групи (у широкому розумінні)	Питання				
	1	2	3	4	5
Азербайджанці	н	р	н	н	р
Араби	н	н	н	н	н
Африканці-негри	н	н	н	н	н
Білоруси	р	р	р	н	р
В'єтнамці	н	н	н	н	н
Вірмени	н	р	н	н	р
Грузини	н	р	н	н	р
Євреї	р	р	р	н	р
Киргизи	н	н	н	н	н
Китайці	н	н	н	н	Н
Молдовани	н	н	н	н	Р
Німці	н	р	р	н	Р
Поляки	р	р	р	н	Р
Прибалти	р	р	р	н	Р
Румуни	р	р	р	н	Р
Росіяни	н	р	р	н	Р
Словаки	р	р	р	н	Р
Татари	р	р	р	н	Р
Турки	н	р	н	н	Р
Угорці	р	р	р	н	Р
Узбеки	н	р	р	н	Р
Українці	в	в	в	в	В
Цигани	р	р	р	н	Р
Чехи	р	р	р	н	Р

У даному випадку людина вважає себе етнічним українцем.

$$KLi = \sum Li, \text{ де } n\text{-кількість питань, } 0 < KLi < 20. KLi = 0+0+0+0+0 = 0.$$

Таким чином для цієї людини входження до етнічної групи має високу значимість.

Розглянемо потенційну конфліктність діади українці-азербайджанці.

$$Kпкд = \sum Li * Mi, \text{ де } n\text{- кількість питань, } 0 < Kпкд < 80.$$

Так, по-першому питанню маємо: $Li = 2$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Н"), далі $Mi = 2$.

По-другому питанню: $Li = 1$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Р"), далі $Mi = 1$.

По-третьому: $Li = 2$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Н"), далі $Mi = 2$.

По-четвертому: $Li = 2$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Н"), далі $Mi = 2$.

По-п'ятому: $Li = 1$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Р"), далі $Mi = 1$.

$Kпкд = 2*2+1*1+2*2+2*2+1*1=12$. Таким чином існує низька вірогідність можливого конфлікту між цією людиною і представниками азербайджанського етносу.

Розглянемо потенційну конфліктність діади українці – араби.

$$Kпкд = \sum Li * Mi, \text{ де } n\text{- кількість питань, } 0 < Kпкд < 80.$$

Так, по-першому питанню маємо: $Li = 2$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Н"), далі $Mi = 2$.

По-другому питанню: $Li = 2$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Н"), далі $Mi = 2$.

По-третьому: $Li = 2$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Н"), далі $Mi = 2$.

По-четвертому: $Li = 2$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Н"), далі $Mi = 2$.

По-п'ятому: $Li = 2$ (бо в діаді "Ми-Вони" маємо такий тип оцінок "В-Н"), далі $Mi = 2$.

$Kпкд = 2*2+2*2+2*2+2*2+2*2=20$. Таким чином існує середня вірогідність можливого конфлікту, між цією людиною і представниками арабського світу.

Таким чином проводиться процедура відповідно до кожної діади.

Особливо важливою є інформація про усвідомлення тотожності з українською нацією, тому що суб'єктивна, психологічна залежність особистості від факторів, що обумовлюють існування нації, свідоме ставлення до них визначають ступінь однорідності спільноти.

Ванжа Н.В.,